

Lærerveiledning: Ulvens gode naboer

Velkommen!

Velkommen til NOAHs lærerveiledning for heftet «Ulv i Norge» og filmen «Ulvens gode naboer». NOAH – for dyrs rettigheter er Norges eldste og største dyrerettighetsorganisasjon, og jobber for at alle dyr skal respekteres som enkeltindivider.

Hensikten med filmen «Ulvens gode naboer» er å spre informasjon om personer som lever godt med ulven som nabo. Det er et stort behov for å formidle kunnskap om sameksistens mellom mennesker og ulv i ulvesonen. I den offentlige debatten, særlig i mediene, blir de som er negative til ulv lokalt ofte løftet frem. NOAHs film forteller historiene til noen av de som lever med ulv og er positive til dens eksistens. Heftet «Ulv i Norge» omtaler i tillegg ulvens atferd og biologi, og norsk og internasjonalt regelverk om truede rovdyr.

Mål undervisningsopplegg

Målet med filmen «Ulvens gode naboer» og heftet «Ulv i Norge» er å skape refleksjon rundt det å kunne leve sammen med ville dyr. Målet er at barn og unge gjennom opplæringen får kunnskap om hvem ulven er og dens rolle i naturen, og hvordan kan man legge til rette for sameksistens. Studier viser at flertallet i Norge, inkludert de som bor i ulvesonen, ønsker og/eller aksepterer en natur hvor ulven har sin plass.

FN erklærte i 2019 krise for naturen og de ville dyrene. Også i Norge er tap av naturmangfold prekært. Artsdatabanken la i slutten av 2021 frem ny rødliste, og kunne melde om at 1/3 av norske pattedyrarter nå er rødlistet. Alle våre store rovdyr er sterkt eller kritisk truet. 15 000 forskere publiserte i 2017 en appell i vitenskapsmagasinet BioScience, hvor de ber myndigheter verden over om å sette hensyn til vill natur og ville dyr høyere.¹ Forskerne foreslår 13 tiltak, herunder «rewilding regions with native species, especially apex predators, to restore ecological processes and dynamics» og «nature education for children, as well as the overall engagement of society in the appreciation of nature». NOAHs undervisningsopplegg tar sikte på å bidra til nettopp kunnskap om og verdsettelse av ville dyr.

Ville dyr i norsk natur får stadig flere utfordringer – skogen hogges ned, jakt drives også på rødlistede arter og menneskers aktiviteter gnager seg inn på deres leveområder. Det er dermed viktig at barn og unge forstår hvordan mennesker gjennom respekt og toleranse for ville dyr kan bevare norsk natur.

¹ "World Scientists' Warning to Humanity: A Second Notice", BioScience, Volume 67, Issue 12 (2017): <https://academic.oup.com/bioscience/article/67/12/1026/4605229>

1) Hva vil det si at ulven er kategorisert som «kritisk truet» på den norske rødlista?

Fasit: Når arten er kritisk truet, betyr det at den «har høy til ekstremt høy risiko for å dø ut fra Norge hvis de rådende forholdene vedvarer.» (www.artsdatabanken.no). Ulven er i dag en kritisk truet art på den norske rødlista og sterkt truet både i Sverige og Finland. Ulvene som bor og fødes i Norge hører til en del-bestand som kalles den sør-skandinaviske ulvebestanden og finnes i Sverige og Norge. Av og til vandrer det dyr mellom denne bestanden og ulvene som holder til i Finland og Russland. Artsdatabanken skriver at «arten er kritisk truet i Norge da bestanden i Norge består av få reproduserende individer.» I tillegg til årlig lisensjakt og skadefelling som holder bestanden nede på et truet nivå, påpeker Artsdatabanken at «ulovlig jakt utgjør en alvorlig trussel mot ulven i hele dens utbredelse og ulovlig jakt har stor innflytelse på bestandens utvikling».²

Det motsatte av at arter er truet eller rødlistet, er at de er «levedyktige». Det å sikre levedyktighet av ulvebestanden er mer enn å sørge for at det finnes et visst antall dyr i et bestemt område eller i Norge. Begrepet «levedyktighet» innebærer også at bestandens genetiske tilstand er god og at arten kan fylle sin funksjon i økosystemet. Genetisk mangfold styrker artens og bestandenes evne til å motstå sykdommer, klimaendringer og andre påkjenninger, da genvariasjoner underbygger dyrenes evne til å utvikle og tilpasse seg. En rapport fra NTNU fra 2021 fastslo at den sør-skandinaviske ulvebestanden er en av de mest sårbare i verden genetisk sett.³

Selv om norske ulver biologisk sett er del av den sør-skandinaviske bestanden, har Norge ansvar for og forpliktelse til å ta vare på ulven i Norge slik at bestanden blir levedyktig, jf. Bernkonvensjonen. Rovdyrskperter fra ulike land i Europa skrev allerede i 2000 i sine retningslinjer om store rovdyr at «Bevaring er mye mer enn å hindre en art fra å dø ut».⁴

2) Hvorfor er ulven viktig i naturen? Føler du at ulvens rolle i naturen er godt dekket i den offentlige debatten i dag?

Fasit: Det er godt kjent at de ulike artenes levedyktighet er avhengig av hverandre i naturen – de er utviklet over tusenvis av år til å leve sammen. Interaksjonen mellom ulv og andre dyr, blant annet de dyrene ulven spiser, påvirker alle artene i deres miljø. Rovdyr som ulv påvirker også adferden til hjortedyrene, slik at de beveger seg og søker mat på en bestemt måte, som igjen får konsekvens for naturen. Når en art blir borte, og andre dyr endrer adferd som følge av det, kan det få negative følger for hele økosystemet. Det kalles kaskadeeffekter når en art påvirker både dyr og planter utover i næringsnettverket.

Noen arter har en helt avgjørende rolle i et økosystem – uten dem kan økosystemet bli mindre tilpasnings- og motstandsdyktig overfor klimaendringer, skogbrann, fremmede arter eller sykdommer. Disse artene kalles nøkkelarter (*keystone species* på engelsk). Ulv er en slik nøkkelart. Forskere i Norge har fastslått at på grunn av menneskelig påvirkning kan ikke ulven i dag oppfylle sin nøkkelart-funksjon i norsk natur.⁵ Ulvens fravær i en større del av norsk natur kan få store konsekvenser, ikke minst tap av naturmangfold.⁶ For eksempel tyder forskning i

² Ulv *Canis lupus*, Rødlista for arter 2021. Tilgjengelig på: <https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/2251>

³ Stenøien, H. K., Sun, X., Martin, M. D., Scharff-Olsen, C. H., Alonso, G. H., Martins, N. F. G., ... & Gilbert, M. T. P. (2021). Genetisk opphav til den norsksvenske ulvestammen (*Canis lupus lupus*). *NTNU Vitenskapsmuseet naturhistorisk rapport*. Tilgjengelig på: <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/2987985>

⁴ " ... conservation is more than preventing a species from becoming extinct." Linnell J., V. Salvatori & L. Boitani (2008). Guidelines for population level management plans for large carnivores in Europe. A Large Carnivore Initiative for Europe report prepared for the European Commission.

⁵ Sand, H., Mathisen, K. M., Ausilio, G., Gicquel, M., Wikenros, C., Månsson, J. & Zimmermann, B. (2019). Kan forekomst av ulv redusere elgbeiteskader og øke tettheten av løvtrær? Utredning om ulv og elg del 4. Tilgjengelig på: <https://brage.inn.no/inn-xmlui/handle/11250/2612010>

⁶ Estes, James A., et al. "Trophic downgrading of planet Earth." *Science* 333.6040 (2011): 301-306.

USA⁷ på at ulver er effektive for å forebygge spredning av skrantesjuka hos hjortevilt, en alvorlig sykdom som det ikke finnes noen behandling mot, ved å jakte på svake og syke dyr. Ulven har en meget god evne til å skille mellom syke og friske dyr i en tidlig fase av sykdommen. Ulvens rolle som toppredator (*apex predator* på engelsk) i økosystemer har fått veldig lite oppmerksomhet i Norge.

3) Hvor mange årlige ulvekull (ynglinger) tillater Stortinget av ulv i dag? Hva tenker dere om at politikerne bestemmer hvor mange ulver som får fødes i naturen?

Fasit: Stortinget har fattet et mål for ulvebestanden – et bestandsmål for ulv som er på 4-6 ynglende ulvefamilier. Av disse skal 3 være «helnorske» – det betyr at de skal leve kun i ulvesonen i Norge (se på vedlegg 1 i dokument «Oppgaver»), og ikke på grensen til Sverige. Dette omtales av noen politikere som et «maksimumsmål» for bestanden – altså at ulvene aldri kan få bli flere enn 4-6 ynglende flokker. Men når biologer snakker om «bestandsmål» for en truet art, mener de egentlig et minimumsmål – et mål man ønsker å nå for bestanden i den hensikt å bidra til at den ikke lenger er truet. Norge er så langt NOAH har funnet ut, det eneste landet hvor man definerer bestandsmål på truede arter som et maksimum. Bestandsmålene er ikke brukt som mål for gjenopprettelse av bestander, men for å holde dem nede.

Det finnes ikke noe biologisk utredning om hvor mange ulver Norge må ha for at arten ikke lenger er kritisk truet på den norske rødlista. Men en undersøkelse fra 2003 fastslo at det finnes egnede leveområder for rundt 790 ulveflokker på den skandinaviske halvøya og 288 ulveflokker i Norge.⁸

4) Hva er ulvesone og hvilke konsekvenser har det for ulven? Hvilke konsekvenser har det for mennesker?

Fasit: I Norge i dag er det bare et begrenset område hvor ulvene får lov til å leve på varig basis og få valper. Dette er i den såkalte ulvesonen som utgjør omtrent 5% av Norges landareal (se vedlegg 1 i dokument «Oppgaver»). Det er politikerne på Stortinget som har bestemt at ulvene ikke får leve i resten av Norge. En undersøkelse fra 2003 fastslo at det er egnede leveområder for rundt 790 ulveflokker på den skandinaviske halvøya og 288 ulveflokker i Norge.⁹ Ulven er et territorielt dyr som betyr at den markerer reviret sitt for å holde andre enslige ulver og ulveflokker unna. Ulven lever i en familiegruppe (også kalt ulveflokk) som består av det ynglende paret, valper og noen ganger også tidligere års valper.

Det er viktig at dyr i naturen kan ha kontakt med hverandre. Ulven er et dyr som kan vandre langt for å finne en make og etablere sitt eget revir.¹⁰ Det er derfor også viktig å legge til rette for at ulven kan vandre – uten vandring blir bestandene små og isolerte. Slike isolerte bestander kan bli mindre motstandsdyktige fordi de får mindre genetisk variasjon. Skandinavia-ulvenes «Eva og Adam» vandret inn i Sverige tidlig på 1980-tallet. Ulven var blitt utryddet i både Norge og Sverige et par tiår tidligere på grunn av intens jakt gjennom 1800- og 1900-tallet. Den skandinaviske ulvebestanden er basert på seks ulver som har innvandret til Skandinavia fra den finsk-russiske bestanden og som har klart å få unger. Det har gjort at ulvene i Norge og Sverige er så innavlet at to tilfeldige ulver er like nært beslektet som helsøsken. Denne situasjonen er forverret ved at alle ulver som vandrer inn fra Norden og som kan bidra til å øke genetisk variasjon i bestanden, som regel skytes – fordi de risikerer å befinne seg utenfor ulvesonen. Det gjør at det rett og slett er for få ulver i Skandinavia og at de ulvene som finnes parrer seg med hverandre. Den tydeligste konsekvensen av innavl er at familiegruppene blir mindre siden færre valper overlever

⁷ Todd Wilkinson (2017). The Undeniable Value of Wolves, Bears, Lions And Coyotes In Battling Disease. Tilgjengelig på: <https://mountainjournal.org/predators-and-chronic-wasting-disease>

⁸ Fagrapport «Potensielle leveområder for store rovdyr i Skandinavia: GIS-analyser på et økoregionalt nivå», Norsk Institutt for Naturforskning (NINA), 2003.

⁹ Fagrapport «Potensielle leveområder for store rovdyr i Skandinavia: GIS-analyser på et økoregionalt nivå», Norsk Institutt for Naturforskning (NINA), 2003.

¹⁰ I 2014 ble det registrert at en ulv fra Julussa i Norge vandret til Nord-Finland som er minst 1050 km målt i luftlinje og som tilsvarer 3-4000 km på land. <https://www.aftenposten.no/norge/i/Qbl4/ulv-fra-hedmark-satte-verdensrekord>

og vokser opp. Men dyrene kan også fødes med skader – for eksempel på skjelettet.¹¹ Høy innavl i bestanden er en av de største truslene mot den sør-skandinaviske ulvebestanden.¹²

Konsekvenser for mennesker er ulike – bl.a er det rett til naturmangfoldet hjemlet i Grunnlovens § 112 som ikke er oppfylt. Denne paragrafen sier at alle har rett til naturmangfold. Mange er fratatt mulighet til å oppleve ulven i naturen der de bor. Noen mennesker opplever det utfordrende å tilpasse seg til ulvens tilstedeværelse siden ulven har vært borte i lengre tid. I dag er det opprettet statlige og kommunale tilskuddsordninger til bønder og andre næringsdrivende for å ta i bruk nødvendige tilpasninger som gjerder eller beskyttelsesvester for jakthunder.

De langsiktige økologiske konsekvensene er allikevel de alvorligste. Ulven er nøkkelart som betyr at uten dem kan økosystemene bli mindre tilpasnings- og motstandsdyktig overfor klimaendringer, skogbrann, fremmede arter og sykdommer. Den rollen kan mennesker ikke oppfylle.

5) Hvilke(t) land bruker bestandsmål for ulv som maksimumstak på bestanden? Hvilke problemer skaper det å ha et maksimumstak på en truet bestand?

- a. Norge og Sverige
- b. Norge, Finland og Sverige
- c. Sverige og Russland
- d. Bare Norge

Fasit: Når man har et maksimumstak på bestanden, skapes det en forventning om at ynglinger av ulv som overskrider dette taket, skal skytes. Det finnes ikke noen lovgrunnlag som tillater å regulere bestanden ned til et bestemt antall ynglinger eller dyr verken i naturmangfoldloven eller Bernkonvensjonen. Det å holde ulvebestanden nede på bestandsmålet av 4-6 ynglinger betyr at bestanden ikke kan vokse til å bli levedyktig.

Retten til en natur hvor naturens mangfold – som ville dyr – bevares, er nedfelt i Grunnlovens § 112.¹³ Flere som lever i ulvesonen og ikke opplever at ulven får sterkt nok vern som truet art, føler at de blir fratatt denne retten.

Noen arter har en helt avgjørende rolle i et økosystem – uten dem kan økosystemet bli betydelig mindre tilpasnings- og motstandsdyktig overfor klimaendringer, skogbrann, fremmede arter og sykdommer. Disse artene kalles nøkkelarter. Ulv er en slik nøkkelart. Forskere i Norge har fastslått at på grunn av menneskelig påvirkning kan ikke ulven i dag oppfylle sin nøkkelart-funksjon i norsk natur.¹⁴ Ulvens fravær i en større del av norsk natur kan få store konsekvenser, ikke minst i form av tap av naturmangfold.¹⁵ Arter kan også bli mer sårbare for sykdom - forskning i USA tyder på at ulver er effektive for å forebygge spredning av skrantesjuka hos hjortedyr, en alvorlig sykdom som det ikke finnes noen behandling mot, ved å jakte på svake og syke dyr. Ulven har en meget god evne til å skille mellom syke og friske dyr i en tidlig fase av sykdommen.¹⁶

Å lære å leve med rovdyrene er den eneste farbare veien nå når de ville dyrenes habitater gradvis minsker, og mennesker tar over eller påvirker deres leveområder i økende grad. I en rekke andre land settes sameksistens med ville dyr høyt på agendaen. Sameksistens innebærer først og fremst at vi mennesker må endre vår oppførsel og våre holdninger på en måte som gjør det mulig å leve sammen med ville dyr.

¹¹ <https://forskning.no/rovdyr-ny/ekstrem-innavl-hos-norske-og-svenske-ulver/306558>

¹² Ekstrem innavl hos skandinaviske ulver, NINA (2017). <https://www.nina.no/Aktuelt/Nyheter/article/ekstrem-innavl-hos-skandinaviske-ulver>

¹³ https://snl.no/Grunnlovens_milj%C3%B8paragraf

¹⁴ Sand, H., Mathisen, K. M., Ausilio, G., Gicquel, M., Wikenros, C., Månsson, J., ... & Zimmermann, B. (2019). Kan forekomst av ulv redusere elgbeiteskader og øke tettheten av løvtrær? Utredning om ulv og elg del 4. <https://brage.inn.no/inn-xmliui/handle/11250/2612010>.

¹⁵ Estes, James A., et al. "Trophic downgrading of planet Earth." *Science* 333.6040 (2011): 301-306.

¹⁶ Todd Wilkinson (2017). The Undeniable Value of Wolves, Bears, Lions And Coyotes In Battling Disease. Tilgjengelig på: <https://mountainjournal.org/predators-and-chronic-wasting-disease>

6) Hvilke tiltak kan tilpasning til ulv i naturen innebære for disse aktivitetene?

- a. Beitenæring
- b. Jakt
- c. Å ferdes ute i naturen
- d. Å ha en hund

Fasit: I Norge kan man få inntrykk av at politikerne har et stadig fokus på rovdyrene som et «problem». Selv om flertallet av nordmenn har vilje og i stor grad også evne til å leve med rovdyr, skaper enkelte et inntrykk av at det er «umulig». Hos disse er motivasjonen til å fjerne rovdyrene høyere enn å tilpasse seg til ulvens tilstedeværelse. Men mange synes at ville dyr, inkludert rovdyr, er verdifulle og selvsagte deler av naturen. En uvilje eller manglende evne (f.eks. på grunn av mangel på ressurser eller kunnskap) fra enkeltpersoner til å tilpasse seg tilstedeværelsen av ulv utgjør, store utfordringer for sameksistens og for de som setter pris på de ville dyrene. Myndighetene er forpliktet til å prøve ut tilpasninger og at det kun er når disse ikke anses som «tilfredsstillende», at man kan gi unntak for til å skyte ulv. Men Bernkonvensjonen krever at slike andre løsninger får en reell sjanse, og ikke skyves til side bare fordi noen ikke liker at de innebærer en endring i atferd. EØS-retten uttalte allerede i 1996 at det ligger i sakens natur, at miljøverntiltak vil kunne innebære at noen blir pålagt å endre oppførsel for et felles gode som naturmangfold.¹⁷ Det at noen aktiviteter utgjør en del av «historisk og kulturell tradisjon» er ikke en god nok grunn til å nekte å gjøre tilpasninger, hvis det er nødvendig for å beskytte naturmangfold.

a. Beitenæring: En av hovedkonklusjonene fra vitenskapelige studier om å hindre at ulv tar tamme beitedyr, er at det bør legges vekt på såkalte ikke-dødelige forebyggende tiltak. Disse er mer effektive for å forebygge angrep på beitedyr enn skyting av ulv.¹⁸ Det betyr tiltak som fokuserer på å finne måter å leve sammen med ulv istedenfor å drepe den. Selv om slike forebyggende tiltak kan oppfattes som dyre, er de ikke det på lang sikt siden de forebygger konfliktsituasjoner på varig basis. Jakt på ulv for å forebygge angrep på sau er derimot ikke effektivt – det må brukes store ressurser for våpen og jaktlag hvert år siden nye ulver vandrer inn i området. Ikke-dødelige tiltak er også bedre fordi de tar sikte på at ingen sauer skal bli angrepet, og ingen ulver dør. Noen eksempler på ikke-dødelige forebyggende tiltak:

- (strøm)gjerder;
- skremmeapparater;
- bruk av vokterhund;
- tilsyn av dyr om natten eller dyrene tas inn om natten;
- ungdyr yngre enn tre måneder slippes ikke på beitet.

b. Jakt: Jakt drives, i motsetning til beitenæring, overalt i skogene – det er ikke noe forbud mot å jakte med løshund i områdene hvor ulvene har sine revirer. Noen jegere mener at man i disse områdene heller må ha hunden i bånd. Man kan også bruke spesielle vester som beskytter hunden hvis den støter på ulv. Men det er bare 15 prosent som i ganske sterk grad har endret praksis som en følge av ulven.¹⁹ Blant de som eier jakthunder, sier 33 prosent at de gjør akkurat det samme som før og slipper hunden løs; 44 prosent svarer at de gjør det samme som før, men passer bedre på. Jaktinteressenes motstand mot ulv kan delvis forklares ut ifra økonomiske motiver fordi de ikke ønsker konkurranse om elgen, som er ulvens naturlige bytte. En ulvefamilie er anslått å spise ca. 100 elger

¹⁷ Case C-10/96, ECR p.6775 and Judgment of 16 October 2003, Ligue pour la protection des oiseaux and Others v Premier ministre and Ministre de l'Aménagement du territoire et de l'Environnement, Case C-182/02. In Shine, C. (2010, October). Interpretation of Article 9 of the Bern Convention. In Bern Convention Doc. T-PVS/Inf (Vol. 16, p. 6).

¹⁸ Rigg, R., Findo, S., Wechselberger, M., Gorman, M. L., Sillero-Zubiri, C., & Macdonald, D. W. (2011). Mitigating carnivore–livestock conflict in Europe: lessons from Slovakia. *Oryx*, 45(2), 272–280.

¹⁹ Odden, J., Kränge, O., Sivertsen, T. R., Nilsen, E. B., Figari, H., Frank, J., ... & Støen, O. G. (2018). Ulveangrep på hunder i Skandinavia. En tverrfaglig utredning. Tilgjengelig på: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2570673>

årlig.²⁰ Jegerne derimot skyter årlig ca. 30 000 elger.²¹ En tilpasning til ulv er også å passe på at det ikke drives med jakt som kan være konfliktdrivende der ulvene lever.

c. Å ferdes ute i naturen: Det å leve i områder med ulv – og også å overnatte ute i ulveområder – anses av forskere som like lite farlig som områder uten ulv.²² Ulver vil som regel unngå kontakt med mennesker. Forsøk med radiomerkede ulv har vist at de nesten alltid trekker seg unna når folk nærmer seg.²³ Er man redd for ulv eller andre dyr, kan økt kunnskap om dyrene bidra til å redusere frykt. Noen tror for eksempel at ulv er nærgående hvis de ser dem gå over jordet, men forklaring og informasjonsdeling om ulvens naturlige atferd kan bidra til å normalisere denne type observasjoner av og møter med ulv. At en ulv går nær en bil eller bygning, betyr ikke at ulven har mistet sin skyhet mot mennesker.

d. Å ha en hund: Tallene viser at det i gjennomsnitt blir angrepet cirka 30 hunder årlig av ulv i Skandinavia.²⁴ Syv av dem skjer i Norge. I ni av ti tilfeller var det jakthunder som kom i konflikt med ulv, og 82 prosent av disse var elghunder og såkalt løss på drevet halsende hunder.²⁵ Dette er hunder som springer løss mens de driver ville dyr foran seg, uten at eier er i nærheten. Bruk av slike hunder for jakt er forbudt i Norge unntatt for jakt på gaupe, rødvov og hare. Faren for at ulv skal angripe hund er generelt lav og er knyttet til områder hvor ulv er etablert, såkalte ulvevir. Det er et begrenset område som en flokk ser som territoriet sitt. Ulvene ser på jakthunden som en trussel når den kommer springende inn i deres område. Man kan ta noen forholdsregler når man ferdes med hund i områdene med fast forekomst av ulv – man kan ha hunden i bånd og for jakthunder som slippes løss finnes spesielle vester som beskytter hunden hvis den støter på ulv. Men for vanlig hundehold er det ikke noe som tilsier at man må tilpasse seg på annen måte enn man gjør i forhold til andre ville dyr; ha hunden under oppsikt slik hundeloven krever, slik at det ikke blir konflikt med ville dyr.

7) Mener forskerne at ulv er farlig for mennesker?

Fasit: Nei, det er svært uvanlig å bli angrepet av rovdyr i naturen. Det å leve i områder med ulv – og også å overnatte ute i ulveområder – anses av forskere som like lite farlig som områder uten ulv.²⁶ Ifølge Norsk Institutt for Naturforskning (NINA) er sjansen for å bli angrepet av ulv i Norge så liten at den ikke er målbar.²⁷ Økt kunnskap om rovdyrene kan bidra til å redusere frykt hos de som har dette. De store rovdyrene i Skandinavia utgjør ingen reell fare for mennesker, og det å leve med dem er fullt oppnåelig for mennesker som er villig til dette.

²⁰ Zimmermann, B., Sand, H., Wabakken, P., Liberg, O., & Andreassen, H. P. (2015).

Predator-dependent functional response in wolves: From food limitation to surplus killing. *Journal of Animal Ecology*, 84(1), 102-112.

²¹ <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/jakt/statistikk/elgjakt>

²² Linnell, J., Brainerd, S. 2003. Berettiget ulvefrykt? - Villmarksliv. 31(10): 22-26. Tilgjengelig på:

https://iciepub.nina.no/pdf/634986138078346411_Brainerd%20%20C3%85%20leve%20med%20ulv%20-%20webutgave.pdf

²³ <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/naturmangfold/innsiktsartikler-naturmangfold/sporsmal-og-svar-om-rovdyr-og-rovviltforvaltningen/id2878359/>

²⁴ Odden, J., Krange, O., Sivertsen, T.R., Nilsen, E.B., Figari, H., Frank, J., Linnell, J.D.C., Skogen, K., Thorsen, N.H. & Støen, O.-G. 2018. Ulveangrep på hunder i Skandinavia – En tverrfaglig utredning. NINA Rapport 1568. Tilgjengelig på:

<https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2570673>

²⁵ Odden, J., Krange, O., Sivertsen, T.R., Nilsen, E.B., Figari, H., Frank, J., Linnell, J.D.C., Skogen, K., Thorsen, N.H. & Støen, O.-G. 2018. Ulveangrep på hunder i Skandinavia – En tverrfaglig utredning. NINA Rapport 1568.

²⁶ Linnell, J., Brainerd, S. 2003. Berettiget ulvefrykt? - Villmarksliv. 31(10): 22-26. Tilgjengelig på:

https://iciepub.nina.no/pdf/634986138078346411_Brainerd%20%20C3%85%20leve%20med%20ulv%20-%20webutgave.pdf

²⁷ <https://www.nina.no/Naturmangfold/Rovvilt/M%C3%B8ter-med-rovvilt/Er-ulven-farlig-for-mennesker> Se også: Linnell, J. D., Kovtun, E., & Rouart, I. (2021). *Wolf attacks on humans: an update for 2002–2020*. Norwegian Institute for Nature Research (NINA). Tilgjengelig på: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2729772>

8) I sjeldne tilfeller kan ulver bli for vant til mennesker, og da mener forskerne at man bør sette i gang tiltak som for eksempel skremming. Kryss av de situasjonene som krever en reaksjon og utdyp svaret.

- a) Ulven stikker ikke av i nærheten av en bil.
- b) Ulven krysser tunet.
- c) Ulven angriper en løs hund i skogen.
- d) Ulven oppsøker et gårdstun jevnlig.

Fasit: Se på vedlegg 3 i dokument «Oppgaver».

a) Ulven stikker ikke av i nærheten av en bil: Ingen reaksjon er nødvendig. Bil og andre kjøretøy, også sykkel i fart, oppfattes av ulven som «livløse» objekter uten noen spesiell trussel. Ulven kan ikke anslå hastigheten til biler og tog. Det forklarer den store risikoen for trafikulykker. Ulver oppfatter ikke mennesker som sitter i bilen som mennesker. Kun når sjåføren stiger av bilen, blir han sett på som et levende vesen, et menneske.

b) Ulven krysser tunet. Ingen reaksjon er nødvendig. For ulver i Europa er det normalt og uunngåelig at de av og til passerer gjennom, eller i nærheten av skogsnær bebyggelse om natten, eller kan ses sporadisk nær bygninger på dagtid. Ulver bruker stier, broer og jernbanespor ofte fordi dette er energisparende for dyret.

c) Ulven angriper en løs hund i skogen. Ingen reaksjon mot ulven i etterkant er nødvendig. Faren for at ulv skal angripe hund er generelt lav og er knyttet til områder hvor ulv er etablert, såkalte ulverevir. Det er et begrenset område som en flokk ser som territoriet sitt. Ulvene ser på jakthunden som en trussel og/eller en konkurrent når den kommer springende inn i deres område. Forsvar vil da være en naturlig reaksjon fra ulven. Mennesker kan forebygge eventuelle konfliktsituasjoner ved å ikke jakte med løs hund i et ulverevir eller ved å bruke beskyttelsesvest på hunden.

d) Ulven oppsøker et gårdstun jevnlig. Det kan være nødvendig å sette i gang noen tiltak mot ulven og det kan også kreve noen tilpasninger fra mennesker. For ulver i Europa er det normalt og uunngåelig at de av og til passerer gjennom, eller i nærheten av skogsnær bebyggelse om natten, eller kan ses sporadisk nær bygninger på dagtid. Unge ulver er ofte mer nysgjerrige enn sine voksne og erfarne slektninger og vil mer sannsynlig dukke opp i åpne områder eller i nærheten av bygninger. Dette er helt normal oppførsel og er en del av lærings- og oppvekstprosessen til ungdyrene. Nysgjerrighet, spesielt for unge ulver, må ikke forveksles med tapt skyhet. Her bør det utvises forsiktighet ved tolkning av ulvens oppførsel. For at ulver skal opprettholde sin naturlige skyhet og avstand til mennesker, er det uhyre viktig at ulver ikke mates på noen måte eller tiltrekkes med mat. Åpen dumping av jaktavfall i nærheten av bosetninger må også konsekvent unngås. Sjøppelsekker skal oppbevares i lukkede beholdere eller metallbøtter. Oppsetting av kjæledyrfôr i naturen må unngås, og det er forbudt å føre rovdyr. Dersom ulven blir «habituert», det vil si vant til mennesker på feil måte, for eksempel ved at den blir føret, bør ulven i første rekke skremmes bort, slik at den forstår at mennesker er farlige og forbinder mennesker og bosetninger med ubehagelige opplevelser. Da vil ulven unngå å besøke disse stedene og lære dette også til de andre flokkmedlemmene og ungene sine. Ulven er et klokt dyr og har stor læringsevne som for ofte er undervurdert av mennesker.

9) Hvorfor er det viktig å fokusere på andre tiltak enn skyting i ulveforvaltningen? Er skyting av ulv en langsiktig og effektiv løsning på eventuelle konflikter?

Fasit: En av hovedkonklusjonene fra vitenskapelige studier om å hindre at ulv tar tamme beitedyr, er at det bør legges vekt på såkalte ikke-dødelige forebyggende tiltak. Disse er mer effektive for å forebygge angrep på beitedyr enn skyting av ulv.²⁸ Det betyr tiltak som fokuserer på å finne måter å leve sammen med ulv istedenfor å drepe den. Selv om slike forebyggende tiltak kan oppfattes som dyre, er de ikke det på lang sikt siden de forebygger

²⁸ Rigg, R., Findo, S., Wechselberger, M., Gorman, M. L., Sillero-Zubiri, C., & Macdonald, D. W. (2011). Mitigating carnivore–livestock conflict in Europe: lessons from Slovakia. *Oryx*, 45(2), 272-280.

konfliktsituasjoner på permanent basis.²⁹ Jakt på ulv for å forebygge angrep på sau er derimot ikke effektivt – det må brukes store ressurser for våpen og jaktlag hvert år siden nye ulver vandrer inn i området.³⁰ Ikke-dødelige tiltak er også bedre fordi de tar sikte på at ingen sauer skal bli angrepet. Noen eksempler på ikke-dødelige forebyggende tiltak:

- (strøm)gjerder;
- skremmeapparater;
- bruk av vokterhund;
- tilsyn av dyr om natten eller dyrene tas inn om natten;
- ungdyr yngre enn tre måneder slippes ikke på beitet.

Ulver er flokkdyr som samarbeider om jakt. Skytes et flokkmedlem, kan dette gjøre det vanskeligere for flokken, og potensielt kan flokken risikere splittelse – særlig hvis foreldredyrene dør. Det er i hovedsak enslige streifulver som tyr til å ta husdyr. Mangelen på muligheter til å kunne ta byttedyr som for eksempel elg i flokk, kan tvinge enkeltulver eller oppsplittede flokker til å angripe dyr de ellers ville ha unngått, som blant annet sau. Å skyte rovdyr kan derfor mot sin hensikt heller føre til at flere beitedyr blir tatt. Forskning viser at skyting av rovdyr ikke er en effektiv løsning på lang sikt.³¹ Fra menneskers ståsted kan det oppleves at ulver som nylig har kommet i et område, har mindre forutsigbar områdebruk og adferd enn ulveflokker som har vært etablert der i lengre tid. Det å bevare stabile ulveflokker kan dermed også bidra til at det eventuelt oppstår mindre konfliktsituasjoner med mennesker.

10) Hva betyr det at ulven gjøres til en sydebukk for problemer som den egentlig ikke har noe å gjøre med?

Fasit: Noen ganger ser man at eksistensen av ulv oppgis som årsak til tap av kulturlandskap og at folk slutter med landbruk. Forskning viser at det er ikke noen grunn til å gjøre ulven ansvarlig for dette.³² Det er andre prosesser i samfunnet som er årsaken til disse endringene – som økt urbanisering og endringer i landbruket. Her kan man si at ulven gjøres til en sydebukk på noe den ikke egentlig kan beskyldes for. Tvert imot har det blitt flere småbruk inne i ulvesonen de siste årene.³³

Man ser i media at det noen ganger brukes uttrykk som fremstiller ulven på en måte som ikke gir god informasjon om ulvens adferd. Den kalles «lystmorder», og media skriver at ulven «lusker» eller «herjer» som om dyrene har en ond hensikt. Dette kan skape ubegrunnet frykt hos mennesker. Man kan da si at frykten ikke egentlig har med ulven å gjøre, men med dårlig kunnskap om ulv. For eksempel jakter rovdyr i naturen primært på dyr med atferd som virker avvikende fra oppførselen til friske dyr. Sauer og andre husdyr kan ha nettopp slik avvikende atferd som ikke deres mer robuste forfedre – ursauen – har. Ulven velger å jakte på de dyrene som gir mest mulig mat for minst mulig energi. Når en ulv kommer inn i en flokk med sauer som ikke klarer å flykte, vil den kunne ta livet av flere dyr uten at den rekker å spise opp alle. Dette er en naturlig reaksjon på en unaturlig situasjon, og betyr ikke at ulven er «drapslysten». Undersøkelsene viser at ulven vil komme tilbake og spise eller grave ned restene for forsyning senere.³⁴

Forskere som jobber med hvordan mennesker og ville dyr kan leve sammen, har begynt å snakke om «interaksjon» mellom store rovdyr og mennesker, istedenfor «konflikt», siden begrepet «konflikt» forutsetter at møter mellom

²⁹ Karlsson, J., & Johansson, Ö. (2010). Predictability of repeated carnivore attacks on livestock favours reactive use of mitigation measures. *Journal of Applied Ecology*, 47(1), 166-171.

³⁰ Santiago-Avila, F. J., Cornman, A. M., & Treves, A. (2018). Killing wolves to prevent predation on livestock may protect one farm but harm neighbors. *PLoS ONE*, 13(1), e0189729

³¹ Fernández-Gil, A., Naves, J., Ordiz, A., Quevedo, M., Revilla, E., & Delibes, M. (2016). Conflict misleads large carnivore management and conservation: brown bears and wolves in Spain. *PLoS ONE*, 11(3), e0151541

³² Truer ulven artsmangfoldet? Artsdatabanken. Tilgjengelig på: <https://artsdatabanken.no/Pages/206809>

³³ <https://www.nibio.no/nyheter/fleire-sauer-i-ulvesona>

³⁴ Mech, L.D. & Boitani, L. (eds.) (2007). *Wolves: behavior, ecology, and conservation*. University of Chicago Press.

mennesker og ville dyr er noe negativt.³⁵ Møter med rovdyr kan like gjerne oppleves som noe positivt. Forskingen har vist at det er viktig å ha oppmerksomhet på de positive sidene ved å ha ulv i naturen og der man bor. For eksempel vil det å leve nær rovdyr skape muligheter for næringer som rovdyrturisme. En rapport fra Menon Economics (2020) anslår at ørne-turisme gir inntekter på 60 millioner, og at Norge kunne tjent mye på å satse på dyrelivsturisme istedenfor å skyte de store rovdyrene: «Globalt sett er naturbasert reiseliv i sterk vekst (...) Å bygge opp omdømmet til Norge som en naturvennlig og bærekraftig reiselivsdestinasjon vil kunne være en del av en slik satsing.»³⁶

Som nevnt blir også hele økosystemet mer robust når store rovdyr får leve, og en sunn natur gagnar oss alle. Har man fokus på mulighetene og de positive sidene ved at naturen inneholder alle dyr som hører til der, vil man lettere legge til rette for toleranse for ulv.

Å lære å leve med rovdyrene er den eneste farbare veien nå når de ville dyrenes habitater gradvis minsker, og mennesker tar over eller påvirker deres leveområder i økende grad. I en rekke andre land settes sameksistens med ville dyr høyt på agendaen. Sameksistens innebærer først og fremst at vi mennesker må endre vår oppførsel og våre holdninger på en måte som gjør det mulig å leve sammen med ville dyr. Men sameksistens handler ikke kun om interaksjoner mellom mennesker og ulv, men også interaksjoner mellom mennesker som påvirker ulven og har ulikt syn på bevaring av ulv.³⁷ Studier viser at menneskers toleranse for rovdyr er sterkt knyttet til sosiale, kulturelle, kognitive og emosjonelle faktorer, og ikke kun til de økonomiske konsekvensene av eventuelle interaksjonene med rovdyrene.³⁸ Det er dermed like viktig at det gjøres innsats for å bygge dialog mellom grupper av mennesker med ulike synspunkter, og skape en forvaltningsstruktur som sikrer at alle føler seg hørt.³⁹ Alle må ikke bli enige om hva de synes om ville dyr, men det er viktig å gjøre det mulig å leve med uenigheter. Målet må være at uansett hva man synes om ulike arter av dyr, er grunnlaget at vi skal gi rom til at de også skal kunne eksistere og være levedyktige. Ellers klarer vi ikke å løse naturkrisen.

11) Hvor stor prosent av befolkningen i Norge «liker» eller «liker godt» at det finnes ulv i Norge?

- a. 10 %
- b. 35 %
- c. 41 %
- d. 60 %⁴⁰

12) Hvor stor prosent av de som bor i ulvesonen har ikke noe imot ulv?

- a. 21 %
- b. 29 %
- c. 53 %
- d. 76 %⁴¹

³⁵ Frank, B. (2016). Human–wildlife conflicts and the need to include tolerance and coexistence: An introductory comment. *Society & Natural Resources*, 29(6), 738-743.

³⁶ <https://www.menon.no/orn-norsk-reiseliv/>

³⁷ Carter, N. H., & Linnell, J. D. (2016). Co-adaptation is key to coexisting with large carnivores. *Trends in Ecology & Evolution*, 31(8), 575-578.

³⁸ Treves, A., & Bruskotter, J. (2014). Tolerance for predatory wildlife. *Science*, 344(6183), 476-477.

³⁹ Carter, N. H., & Linnell, J. D. (2016). Co-adaptation is key to coexisting with large carnivores. *Trends in Ecology & Evolution*, 31(8), 575-578.

⁴⁰ Krange, O., Skogen, K., & Helland, H. (2017). Nordmenns holdninger til store rovdyr – endringer fra 2010 til 2017. NINA. Tilgjengelig på: <https://brage.nina.no/nina-xmliui/handle/11250/2451994>

⁴¹ Krange, O., Skogen, K., & Helland, H. (2017). Nordmenns holdninger til store rovdyr – endringer fra 2010 til 2017. NINA.

13) Snakk med eleven ved siden av deg om hvilken rolle media har i samfunnet for å påvirke holdninger til ulv. Hvordan norsk media har dekket ulv? Skriv kort hva dere kom frem til.

I lang tid har vi sett at media dekker mindretallet som er mot ulv i større grad enn flertallet som er for, og i ulvesonen blir de som er mot ulv i større grad intervjuet enn de som er nøytrale eller for ulv. Man ser redaksjonelle grep som er egnet til å skape frykt uten å supplere med kunnskap, eller hvor redaksjonell ordbruk er negativ. Man ser i media at det noen ganger brukes uttrykk som fremstiller ulven på en måte som ikke gir god informasjon om ulvens adferd. Den kalles «lystmorder», og media skriver at ulven «lusker» eller «herjer» som om dyrene har en ond hensikt. Dette kan skape ubegrunnet frykt hos mennesker.

Medias rolle i norsk ulveforvaltning er lite undersøkt, men det vi vet er at ulven får mest oppmerksomhet av de fire store rovdyrene i norsk media. En forskningsstudie om ulv i norske medier ble finansiert av NOAH, WWF Verdens naturfond, Naturvernforbundet og Foreningen Våre Rovdyr i 2022, med støtte fra Miljødirektoratet. Den viste at media fremstiller ulven overveiende negativt, og har lite fokus på at den er truet.⁴² I en rapport fra Norsk institutt for naturforskning om nordmenns holdninger til store rovdyr skrives det at folk flest møter ulven i media,⁴³ og derfor er det viktig at mediene og de som intervjues av dem beskriver ulven på en måte som bygger på kunnskap om ulvens faktiske adferd.

14) Hvordan tenker du det er mulig å skape en mer inkluderende debatt i samfunnet om ulv?

Fasit: Media dekker mindretallet som er mot ulv i større grad enn flertallet som er for. Man ser redaksjonelle grep som er egnet til å skape frykt uten å supplere med kunnskap, eller hvor redaksjonell ordbruk er negativ.

Rovdyrene hører til i norske skoger, og vi bør lære oss å leve sammen med dem, istedenfor å forfølge dem og mislike dem. For mange mennesker bidrar tilstedeværelsen av ville dyr til økt livskvalitet. Mange føler seg privilegerte av å kunne bo nær ville dyr, og være blant de få heldige som av og til får se spor eller tegn etter dyrene. Dette er også et viktig perspektiv. Så lenge skyting av ulv er fremmet som et «vanlig» tiltak av myndighetene og i media, kan det være vanskeligere for allmennheten å forstå hvorfor dette er problematisk. Det er dermed viktig å skape forståelse for ulvens atferd og rolle i naturen, og ikke minst forklare at ulven kun kan tillates å skytes i unntakstilfeller for å løse konkrete problemsituasjoner når andre tiltak ikke har løst problemet.

Å få frem flere stemmer i debatten, og ikke minst legge frem kunnskap fra forskere, kan debatten bli mer inkluderende og kunnskapsbasert.

15) Hva betyr det at ulven er vår felles naturarv?

Fasit: Forente nasjoner (FN) erklærte i 2019 krise for naturen og de ville dyrene. Også i Norge er tap av naturmangfold prekært. Artsdatabanken la i 2021 frem foreløpig ny rødliste, og kunne melde om at 1/3 av norske pattedyrarter nå er rødlistet. Alle våre store rovdyr er sterkt eller kritisk truet.

Ulv var blant de første dyrene som kom til Norge da isen forsvant for 12 000 år siden. Ulvens rolle som toppredator (*apex predator* på engelsk) i økosystemer har fått lite oppmerksomhet i Norge. Det er godt kjent at de ulike artenes

⁴² Slaatta, T. (2022) Ulven i det norske medielandskapet: en kvantitativ og kvalitativ undersøkelse. TSL Analytics. Tilgjengelig på: https://www.dyrsrettigheter.no/wp/wp-content/uploads/ulven-i-det-norske-medielandskapet_tslanalytics.pdf. Se også Sponberg, V. B., & Mathiesen, K. E. (2023). Media's portrayal of large predators in Norway from the protection by law in the 1970's till today: an insight into local and national newspapers. *GeoJournal*, 88(3), 2705-2720; Zscheischler, J., & Friedrich, J. (2022). The wolf (*canis lupus*) as a symbol of an urban-rural divide? Results from a media discourse analysis on the human-wolf conflict in Germany. *Environmental Management*, 1-15.

⁴³ Krange, O., Skogen, K., & Helland, H. (2017). Nordmenns holdninger til store rovdyr – endringer fra 2010 til 2017. NINA. Tilgjengelig på: <https://brage.nina.no/nina-xmlui/handle/11250/2451994>

levedyktighet er avhengig av hverandre i naturen – de er utviklet over tusenvis av år til å leve sammen. Men interaksjonen mellom ulv og andre dyr, blant annet de dyrene ulven spiser, påvirker alle artene i deres miljø.

Noen arter har en helt avgjørende rolle i et økosystem – uten dem kan økosystemet bli mindre tilpasnings- og motstandsdyktig overfor klimaendringer, skogbrann, fremmede arter og sykdommer. Disse artene kalles nøkkelarter (*keystone species* på engelsk). Ulv er en slik nøkkelart. Forskere i Norge har fastslått at på grunn av menneskelig påvirkning kan ikke ulven i dag oppfylle sin nøkkelart-funksjon i norsk natur.⁴⁴ Ulvens fravær i en større del av norsk natur kan få store konsekvenser, ikke minst tap av naturmangfold. For eksempel tyder forskning i USA på at ulver er effektive for å forebygge spredning av skrantesjuka hos hjortevilt, en alvorlig sykdom som det ikke finnes noen behandling mot, ved å jakte på svake og syke dyr. Ulven har en meget god evne til å skille mellom syke og friske dyr i en tidlig fase av sykdommen.⁴⁵

I forarbeidene til naturmangfoldloven er det skrevet under p 3.4 «Verdier»:⁴⁶
«Det ligger en utvikling på mange millioner år til grunn for det naturmangfoldet vi har på jorda. Tap av mangfold er normalt irreversibelt, i hvert fall i et overskuelig tidsperspektiv. At mangfoldet ivaretas er derfor etter departementets mening en grunnleggende premiss for samfunnsutviklingen.»

Ulven er en del av norsk naturmangfold, og dermed en del av den naturen vi alle har krav på at bevares.

I 2022 inngikk verdens nasjoner en ny naturavtale (Kunming-Montreal rammeverket for naturmangfold) for å redde og bevare det biologiske mangfoldet i verden. I avtalen er det satt et konkret mål om å "sikre hastetiltak for å stanse utryddelse forårsaket av mennesker" av truede dyr og "opprettholde og gjenopprette det genetiske mangfoldet innenfor og mellom populasjoner". Avtalens ordlyd er altså glassklar når det gjelder truede arter og populasjoner med genetiske utfordringer, slik som den sør-skandinaviske ulvestammen. Slike bestander skal beskyttes, og menneskeskapt utrydding skal umiddelbart stoppes.

16) Hva sier § 112 i Grunnloven, og hva tenker du det betyr for bevaring av ulven?

Fasit: Retten til en natur hvor naturens mangfold – som ville dyr – bevares, er nedfelt i Grunnlovens § 112. Denne paragrafen kalles Grunnlovens miljøparagraf. Den sier:

«Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen, og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en langsiktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterlekten.

Borgerne har rett til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen, slik at de kan ivareta den rett de har etter foregående ledd.

Statens myndigheter skal iverksette tiltak som gjennomfører disse grunnsetninger.»

At miljøparagrafen står i Grunnloven betyr at den har rang over andre norske lover.⁴⁷ Miljøparagrafen er plassert i Grunnlovens kapittel E hvor paragrafene om menneskerettigheter er samlet. Her finner vi blant annet § 93 om retten til liv, § 105 om eiendomsrett og § 110 om ytringsfrihet. At den står i kapittelet om menneskerettigheter underbygger betydningen et sunt miljø har for mennesker.

⁴⁴ Sand, H., Mathisen, K. M., Ausilio, G., Gicquel, M., Wikenros, C., Månsson, J., ... & Zimmermann, B. (2019). Kan forekomst av ulv redusere elgbeiteskader og øke tettheten av løvtrær? Utredning om ulv og elg del 4. <https://brage.inn.no/inn-xmliui/handle/11250/2612010>

⁴⁵ Todd Wilkinson (2017). The Undeniable Value of Wolves, Bears, Lions And Coyotes In Battling Disease. Tilgjengelig på: <https://mountainjournal.org/predators-and-chronic-wasting-disease>

⁴⁶ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-52-2008-2009-/id552112/>

⁴⁷ https://snl.no/Grunnlovens_milj%C3%B8paragraf

Bestemmelsen er formulert både som en materiell rett for borgerne og som en forpliktelse for statens myndigheter og ikke bare en programmerklæring.

17) Hva betyr det at ulven har egenverdi? Hvordan harmonerer dette med norsk ulveforvaltning?

Fasit: I forarbeidene til naturmangfoldloven er egenverdi av arter nevnt under p 3.4 «Verdier».⁴⁸

«Departementets verdimessige utgangspunkt er at naturens mangfold og økologiske funksjoner må ivaretas på lang sikt. Dette følger også av Grunnloven § 110 b om retten til et godt miljø og en natur med produksjonsevnen og mangfoldet i behold, også for kommende generasjoner. Dette kan begrunnes ut fra både nytteverdi, opplevelsesverdi, økologisk verdi og egenverdi.»

Dyrevelferdsloven § 3 definerer dyrenes egenverdi ved å si hva dette ikke er: «Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker.» I forarbeidene til dyrevelferdsloven presiseres det at loven beskytter dyrene ut i fra faglig viten og med utgangspunkt i hva som er i dyrenes interesse. Det er videre lagt til grunn at egenverdi innebærer at dyr skal behandles forsvarlig og med respekt uavhengig av om de har noen økonomisk eller annen nytteverdi for mennesker, og at loven beskytter dyr ikke bare av hensyn til mennesker, men også av hensyn til dyrene selv.

Norsk ulveforvaltning tar ikke hensyn til ulvenes egenverdi. Det å skyte borte hele familier av ulv bare for at de skal bli erstattet av nye familier andre steder innenfor sonen, gir uttrykk for et syn på naturen og dyrene som er etisk problematisk – som om de ikke har en verdi i seg selv. Det er ikke i samsvar med generelle oppfatninger av ville dyr i samfunnet. Mange oppfatter ulv som et levende vesen med tette bånd mellom foreldredyr og valper, og andre medlemmer i flokken, og ikke som et «skadedyr» som lett kan erstattes med nye innvandrende ulver. Respekt for dyr er en samfunnsmessig verdi som er viktig ikke bare fra dyrenes perspektiv, men også fra perspektivet til mennesker. Kommentarene til dyrevelferdsloven opplyser i forhold til formålet av dyrevelferdsloven at «Menneskers interesse i god dyrevelferd og respekt for dyr er samtidig et sidehensyn som også er relevant. Dette kan ses i lys av at dårlig behandling av dyr kan «oppskake» eller virke støtende på mennesker.»⁴⁹

Manifesto om prinsipper for bevaring av ulv (vedlegg 2 i dokument «Oppgaver») utdyper nærmere hva egenverdi av ulv innebærer. Under punkt 1 er det skrevet: «**Wolves, like all other wildlife, have a right to exist in a wild state in viable populations. This right is in no way related to their known value to mankind. Instead, it derives from the right of all living creatures to co-exist with man as a part of natural ecosystems.**» Manifestet understreker de ville dyrenes rett til å eksistere i naturen i levedyktige bestander og rett til å sameksistere med mennesker som del av økosystemer.

⁴⁸ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/otprp-nr-52-2008-2009-/id552112/>

⁴⁹ Stenevik, I.H., Mejdell, C.M, Dyrevelferdsloven. Kommentartutgave. Universitetsforlaget, 2011, s 2.